

Kuskil peab olema algus, algus, mis otsustab kõik.

(Ohest leheloost.)

KES POOLES MÄES, KES MÄE ALL

Ülikooli tuleku formaalne algus on hetk, mil antakse paberid sisse vastuvõtukomisjoni. Tegelik algus on enamikul palju kaugemal. Mõnel (ime)lapsel on see juba lasteaias, kus põnn (sagedamini küll tema mamma või papa) näiteks otsustab prauhh! ja igaveseks: ainus väärt amet siin maamunal on arsti oma. Mõnel on otsustushetk pärast kaheksanda klassi lõpumuusikat. Mõnel aga — mis seal salata — kukub kell alles 31. juulil, sest siis pole tõepoolest enam võimalik otsustamist homsele lükata. Kõigil säherdune pikaltmõtlemine läbi ei lähe. Ajakirjanikuks ihkajail kindlasti mitte. Nagu kõigil loomingulistel erialadel, ootab neid üks katsumus juba enne sisseastumiskatsmeid, nimelt loominguline konkurss. See pole uudis, nõnda käivad asjad juba 1976. aastast peale. Kummati leidis veel tänavugi abituriente, kes ilmusid ajakirjanikuks saamise sooviga platsi alles pärast seda, kui 10. juuli kalendriteleht oli ära pööratud. Ja omajagu oli ka neid, kes kohale jõudsid küll õigel ajal, kuid kelle otsuse verinoorust reetsid kasin kaasa- toodud avaldatud (kirja)tõde hulk. ja toimetuse soejulgusi antud soovitus, sest tutvus oli olnud liiga põgus. Loomulikult ei andnud nad tooni, enamiku konkursile lubamisega polnud konkursikomisjonil miskit peamurdmist.

Alati pakub huvi, kust tul- lakse, sest see näitab sageli, kuidas tullakse, pisut ehk se- dagi, kuhu diplomeerituna minnakse. Nagu ikka, oli järele ots pealinlastel — 8 pretendenti. Nagu ikka, olid järgmised tartlased — 4 + 1 «nullikas». Kaks pürgijat oli sõitnud ko- hale Pärnust ja Raplast, üks Elvast, Haapsalust, Jõgevalt, Kuusalust, Kärdest, Märja- maalt, Räpinast, Valgast, Vil- jandist ja Võrust. Ainult Kir- de-Eesti jäi valgeks laiguks. Geograafilise haarde laius rõo- mustab, sest viimane NLKP Keskkomitee ajakirjanduslane

otsus pani päevakorda just kohaliku ajakirjanduse eden- damise.

Ajakirjanikutöö pole kergete killast: krussitab närve, ei kü- si sageli kellast ega kalendrist. Ei see olnud siis võrdõiguslik- kuse vastane rõõm, mida kon- kursikomisjon rõõmustas, kui rehendus näitas noormeeste ülekaalu (olguigi minimaalset). Nenditi sedagi, et paljud noor- mehed polnud koolitundides seana hka vedanud, ainus kuldmedaliomanikki oli kange- mast soost, pealekauba veel kange spordipoiss — meister- sportlase kandidaat kergejõus- tikus.

Ent aitab eeljutust, alusta- gem konkurssi.

Esimene voor — kirjatöö. Tahvilil peibutab kahe- sa teemat, auditoorium prak- sub mõttepingest, kell aga traavib omasoodu minna, te- mal üksipuha... Hoiatus: ei oodata kirjandit, vaid elutund- mist, isikupärast arutlus- ja ütlemissõnust...

Kõige rohkem kutsus kirju- tama teema «Homme maailm». 6 konkursslast mõtiskles mit- metel motiividel, näiteks: «Homme maailm peab olema rahumaailm», «Eesmärk on üks — saavutada uuesti inimese ja looduse harmoonia», «Hom- me maailm — see olen mi- na...»

Rohkem pooldajaid võitsid veel teemad «Kahjuks läks teisiti...» «Kultuur meile, meie kultuurile», «Kom- somol — elukool?», «Linn kut- sub». Üksainus, kuid sisukaaim ja ajakirjanduslikult väljapee- tuim konkursitöö pandi pabe- rile teemal «Koolireform õpi- lase pilguga». Mis seal imet, eks senine kool ja homme, re-

formitud kool ole äsjasel abi- turiendil kõvasti südamel.

Konkursikomisjoni liikmed lugesid, kaalusid, hindasid. Igaüks omaette. Siis istuti kokku, rehkendama ja aruta- ma. Seitsme lugeja pandud hinnete keskmine peaks küll tagama objektiivsuse, karpima minimaalseks üksikmaitse ja -arusaama subjektiivse mõju. Pärast väikesi vaidlusi lange- tati saalomoniik otsus lubada konkursi teise vooru kõik konkursslased.

Teine voor — vestlus, sel- gitamaks pilti konkurs- lase silmaringist, huvidest, kutse-eeldustest ja -kalduvus- test.

Tikkumata üldistama, mis nii napi vestluskaaslaste hul- ga tõttu viiks soolapuhumisele, on siiski tahtmine mõningaid tähelepanekuid lugejaga jaga- da. Seda enam, et nad haaku- vad varasemate aastate tähele- panekutega.

Häirib, et nõ. üldine kultuu- rikiht on osal keskkooliõpila- sist (ka neil, kes kõrgkooli si- hivad) hirmõhuke. Paistab see ära mitmeti. Lugemus väljas- pool kooliprogrammi on üpris tagasihoidlik (jätkem kõrvale ilmsete kirjandushuvidega noored, kelle kohta nii öelda oleks ülekohus). Nüüdiskirjani- ke teoseist nimetati sagedami- ni P. Urmi «Päikest tules»... Ühele konkursslasele ei oelnud midagi Stanislavski nimi — on kuulnud küll, aga täpse- malt ei tea. Eesti ajakirjandu- se ajalugu ei tunta oma rahva mõõdanikku — austava tavalise kultuurse kodaniku tasemelgi, rääkimata sellest, et ajakir- janikueelik võiks sellest tase- mest ivake kõrgemale küündi- da.

Üllatati ka muuga. Näiteks sellega, et ei teatud Eesti NSV territooriumi suurust, et Hiina RV elanike arvuku pakuti 3 miljardit (!), et kõva Kuuba- huviline ei teadnud Kuuba revolutsiooni aega. Või sellega, et mõni maalapski ei teadnud praegu alailma ajakirjanduses kasutatavat lühendit ATK, et Eesti keskmiseks teraviljasaa- giks pakuti arvu, millest me veel ei unistagi — 50 ts/ha. Ka poliitikasündmuste ja -te- gelastega olid mõned jännis.

Jääb loota, et koolireform tõepoolest aitab vähendada õp- purite ülekoormatust, millega eelõeldu suuresti seletub. Kes- kkoolis õpetamise diferent- seerimise vajadus on ka ilmselge, üksnes see laseb sü- vitsi valmistada tulevaseks eri- alaks, mitte universaalseks kõike-teadjaks (s.o. sageli mit- temidagiteadjaks). Teiselt poolt ei saa koolihäädadega teps mit- te kõiki eeltoodud teadmiste- lünki välja vabandada. Väga palju on olnud ikkagi õppuri en- da huvi ja tahtmise tugevu- sest. Üks väga palju jõudnu ütles väga lihtsalt: «Tähtis on osata oma aega jaotada, kasu- tada iga vaba minutit.» Nii on- gi, et kes teeb, see jõuab.

Küllalt lahu kiskusid noor- te arvamused noortest. Aja- teenistusest naasnud noor- mees: «Õpetajad kurdavad, et praegu on kõik noored hirmus passiivsed.» Äsja keskkoolist tulnud neiu: «Kui natuke ju- hendada, siis on noortel aktiiv- sust küll.» Paljud konkurssla- sed nentisid oma katsumust just noorteprobleemidega te- gelemiseks. Noorte puudusena lausuti veel liigsõprust alkoholi, sihtide puudumist, vähest siirust, nappi või tihti kiiva kiskuvat nooruslikkust...

Konkursslaste endi ülesastu- mises oli ka igat. Oli kõiguta- matut enesekindlust (lausa tiigrikutsulikkus «Ma ei karda kedagi!») ja ülemäära suurt eneseusaldamatust, oli sõna- ohtrust ja kidakeelsust, oli irooniat ja siirast eneseana- lüüsi, oli arukat maailmale vaatamist ja sinisilmset lap- semeelsust. Ühesõnaga oli noor- rus.

Siinkohal käis jutt nimme rohkem puudujääkidest lootu- ses, et mõni tulevane konkurs- lane või neid juhendav õpeta- ja sellest õpetliku iva leiab. Väärmulje vältimiseks öelgem otse välja, et meeldivat oli pal- ju ja ka üldmulje konkursist kujunes meeldivaks.

Kokkuvõttet teha oli ko- misjonil kerge. «Kaasa- vara» kopsakus (või kõhnus), konkursitöö sisukus (või si- sutus), vestluse viljakus (või viljatuse) olid lähtekohad otsu- se langetamisel ja enamiku suhtes läksid arvamused ühte. Taastulnute (neid oli 5) puhul kaaluti ka nende loomingulist edasiminekut vahepealse ajal, sest see on kindlam kutsevali- ku õigsuse kinnitus.

Kokkuvõtet teha oli komis- jonil raske, sest iga mittelu- bamine tähendas ühele noorele inimesele pettumust, seniste plaanide luhtumist. Konkurss- lastele tulemusi teatades ütles dotsent Marju Lauristin otse välja, mis head ja vead kellel- gi olid. Mõnele mäe jalamisele jäänule soovitati käiku lasta varuvariant (filoloog, juura), mõnele pärast aastast küpse- mist tagasitulekut.

Aga ka loomingulisest kon- kursist kilbiga väljunuile tä- hendas see vaid poolde märke jõudmist. Ees on eksamid, eksa- mineeritavaid rohkem kui kur- susel kohti, seepärast ei või keegi endale muretuult loorbe- ripärjaga mõnusat tuult lehvi- tada, vaid tuleb vaim ergas hoida ja tippu rühkida. Osa aga peab paratamatult ikkagi laskuma tagasi mäe alla, lohu- tuseks teadmine, et uuestitule- kuteel keelumärki pole. Lõpule järgneb ikka uus algus.

Oiglast eksamiõnne!